

A Reflection on the Thoughts and Beliefs of the Math Poet:

Kiumars Monshizadeh*

Karim Rashdi Gomin¹ | Pouran Yousefipour Kermani²
Houshmand Esfandiarpour³

Abstract

1. Introduction

Kiumars Monshizadeh is one of the great and famous poets of contemporary Iran, many lyrical themes can be found in his poems. He studied philosophy, mathematics, physics and law. Mostly known as the founder of mathematical poetry. He is one of the few contemporary poets who was able to make a tremendous impact on the current of contemporary literature with only two books of poetry, in a way that he became the inventor of two types or branches in poetry namely Nimai and Post-Nimai poetry: one is "math poetry" and the other is "color poetry"; his creative and artistic work is not only related to poetry, but also in the field of press satire, which has never existed before in the history of our journalism. Monshizadeh can be also considered a pioneer and trend-setter herein.

* Article history:

Received 11 September 2021

Received in revised form 23 January 2022

Journal of Iranian Studies, 21(41), 2022

Accepted 12 February 2022

Published online: 28 June 2022

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. PhD Student in Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Anar Branch, Islamic Azad University, Anar, Iran. Email: rashidi_k38@yahoo.com
2. (Corresponding author) Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Anar Branch, Islamic Azad University, Anar, Iran. Email: pooran.yusefipour@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Bardsir Branch, Islamic Azad University, Bardsir, Iran. Email: hooshmandeyp@gmail.com

2. Methodology

In this study, it is tried to investigate Monshizadeh's every add thought from the point of view of stylistics, especially the intellectual stylistics, with descriptive-analytical method and library study tools for answering the following questions:

What are the most important stylistic features of Monshizadeh and in particular, what are the intellectual thoughts behind his poetry?

3. Discussion

aa sssss sssss s aee ceeeeēd nniiiiii i aesss ookry as s terms (mathematical, philosophical, etc.), life, death, longing, complaint, love, nihilism, social pains, humor and etc.

3- 1. Mathematical terms

Kiumars Monshizadeh invented "math poetry" in the late forties and wrote controversial and interesting poems using numbers, mathematical concepts and physical formulas. Often, in cases where mathematical concepss aeee ar ttt iiiiii i aesss eeery, eee xxx ff eee poem is made with the help of these concepts, and it is logical to draw conclusions from its premises. Mathematical, astronomical and even chemical and physical concepts are colored and the mathematical coherence of the arguments is supported, but there are also cases where these expressive concepts find their way into the text of the poem by accident and completely find the aspect of mathematical and physical reasoning.

3- 2. Nihilism or nothingness

In Monshizadeh's poetry, eee ooJsss iiiii iiiiiic eeeeeey add absurdity is visible. He is a nihilist poet expressing the events of the world and his life from the perspective of a melancholic person who does not care about the values of the ordinary people. According to Shams Langroudi (2005), "Kiumars Monshizadeh is a nihilist poet eee eee e eee eeee enyiii gg vvv vve eee eye edlllll 1" 444 44..

3- 3. Satire

eee ff hle sssssss nnreccss ff iiiiii i aesss eeery ss sss socio-political satirical view of the world and the surrounding. His poetry is associated with the special language of him, viewpoint and

his characteristic sarcasm, and this feature has given some of his works a unique identity. He looks at many phenomena from a humorous perspective and this satirical look has a strong and effective presence in most of his works.

iiiiii i aeesss eeem "Tee tttt rry ff tttt rry" rr "eee eeogaahhy of history" is perhaps his most important and complete poem in terms ee eeeeeaaa aaæcai ii e..

3- 4. Eqtefa and Analogy

Monshizadeh has followed some verses of the great poets, such as Hafez, in his poems and quoted from his poetry as well as Emad Khorasani.

3- 5. Complaint

In his poems, Monshizadeh has complained about the misfortunes of the times and the pain of being alone, being away from the homeland and immigration, trying to fight against the times to save himself. He compared living to a gambling game, the result of which is losing, burning, and building.

3- 6. Enologies or Khamriyat

A part of Monshizadeh's poetry includes Khamriyat. Sometimes this poet has likened the lover's red lips to saffron wine in Venice, and by using simile, he has compared the lover's eyes to the wineglass and the look to wine, also giving a special beauty to his poem with the help of analogy. In a verse, through the use of exaggeration, the poet has expressed his excessive drunkenness in such a way that he says, "I am not even able to see God because of drunkenness."

3- 7. Eulogy

Monshizadeh wrote a eulogy on the death of Forough Farrokhzad and also mentioned in verses the death of poet, journalist and writer Khosrow Golsorkhi, who was executed by the court order because of his Marxist and revolutionary beliefs.

3- 8. Islamic thoughts

Iccccc cccgsss aee maeett nn iiiiii i aeesss eeery, nn sss assurances from the verses of the Quran, his historical and religious allusions also.

3- 9. Description

Pat ff iiiiii i aesss eeess cnnnnnmnccooooo. eee ee aee rrr ee types of descriptions: imaginary descriptions, symbolic descriptions, and real descriptions. The poet, especially in his real descriptions, by using the art of recognition, simile, intellectual analogy with sense, repetition, has touched descriptions and images of beauty in his poetry which an example of that and the unique imagery is in the poem called "The galaxy of color".

He believes that some words are associated with colors for us; for example, the word snow is associated with whiteness, but some other words are in the word of the color itself. Like Sepidar, which transmits whiteness to us through the ear, and Sabzqaba also transmits green color. With the use of color, the images of the poem are colored, and imagery has a very significant status in poetry. Monshizadeh has created color images with the help of the modality of colors and the chromaticity of modes.

4. Conclusion

eee eett s ff eee eeeett dddd wwwwwwwwwwww waeess eem ss a lyrical poem containing descriptions, complaints, rumors, humor and the social and political issues. One of the prominent tendencies of his poetry is his socio-political satirical view of the world and its surrounding, most of his poems have strong and attractive streaks of critical humor or satirical humor.

In the poems of Kiumars Monshizadeh, who is known as the inventor of mathematical poetry and color poetry, mathematical terms, colors, humor, absurdism, and nihilism are abundantly seen in Nimai and Post-Nimai poetry. He expresses the vision of a melancholic person who does not care about the values of ordinary people.

eee ff eee tttttttt tssss niiiinii i aesss ooerry ss sss oooo political satirical view of the world and its surrounding which is mentioned earlier. Most of his poems have strong and attractive streaks of critical humor or satirical humor. Even in everyday conversations, humor is an integral part of the life of his poems.

Keywords: Monshizadeh, Poetic style, Mathematical poetry, Intellectual thoughts.

How to cite: Rashdi Gomin, K., Yousefipour Kermani, P. & Esfandiarpour, H. (2022). A Reflection on the Thoughts and Beliefs of the Math Poet: Kiumars Monshizadeh. *Journal of Iranian Studies*, 21(41), 241-271. <http://doi.org/000000000000000000>

تأملی بر افکار و عقاید شاعر ریاضی (کیومرث منشی زاده)*

کریم رشیدی گمین^۱
پوران یوسفی پور کرمانی (نویسنده مسئول)^۲
هوشمند اسفندیار پور^۳

چکیده

در بررسی سبک شعر یک شاعر، با دو رویکرد متفاوت روبرو هستید؛ یکی سبک شخصی و دیگری سبک دوره. در این میان شاعر با به کارگیری تشخیص خاص در شعر خود به نوعی به سبک شخصی می‌رسد که شاعر را از دیگر شاعران متمایز می‌سازد. کیومرث منشی‌زاده، از شاعران بزرگ و مطرح معاصر ایران است که بیشتر او را با عنوان بنیان‌گذار شعر ریاضی می‌شناسند. وی در رشته‌های فلسفه، ریاضی، فیزیک و حقوق در کشورهای آمریکا، فرانسه و ایران تحصیل کرده است. نگارنده در این پژوهش درصدد آن است با روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار مطالعه کتابخانه‌ای به بررسی شعر و اندیشه منشی‌زاده از دیدگاه سبک‌شناسی فکری بپردازد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شعر منشی‌زاده دارای بن‌مایه‌های فکری مانند اشعار غنایی، وصف، شکواییه، خمریات، طنز اجتماعی، مسائل سیاسی، اصطلاحات ریاضی، افکار نیهیلیسم و

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۲۰ تاریخ ویرایش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۰۳ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۳

DOI: 10.22103/jis.2022.18216.2218

مجله مطالعات ایرانی، سال ۲۱، شماره ۴۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۲۴۱-۲۷۱

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد انار، دانشگاه آزاد اسلامی، انار، ایران. رایانامه:

rashidi_k38@yahoo.com

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد انار، دانشگاه آزاد اسلامی، انار، ایران. رایانامه: pooran.yusefipoor@yahoo.com

۳. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بردسیر، دانشگاه آزاد اسلامی، بردسیر، ایران. رایانامه: hooshmandeyp@gmail.com

پوچ‌گرایی است، همچنین از گرایش‌های بارز شعر منشی‌زاده، نگاه طنزآمیز اجتماعی - سیاسی او به جهان و دنیای پیرامون است، اغلب شعرهایش رگه‌های تند و جذابی از طنز انتقادی، یا شوخ‌طبعی طنزانه دارند.

واژه‌های کلیدی: منشی‌زاده، سبک شعری، شعر ریاضی، اندیشه‌های فکری.

۱. مقدمه

ادب غنایی، یکی از گونه‌های ادبی است که از دیرباز در میراث مکتوب ادب فارسی جایگاهی شایسته و در آثار منظوم و منثور فارسی، جلوه‌های گوناگون داشته است که بیان نرم و لطیف عواطف و احساسات شخصی شاعر است و به عشق، دوستی‌ها، رنج‌ها، نامرادی‌ها و هر چه روح آدمی را متأثر می‌کند با شور و حرارت می‌پردازد. موضوع احساسات و عواطف در مطالعات علوم انسانی بخصوص ادبیات جایگاه ویژه‌ای دارد. این گونه ادبی به صورت مرثیه، مناجات، بئالشکوی، گلایه، مدح و تغزل در قالب‌های غزل، مثنوی، رباعی، دوبیتی و حتی قصیده سروده شده است. «شعر غنایی انواع این احوال و احساسات است که اغراض شعر را چنانکه نزد قدما معمول بوده است بیان می‌دارد، وصف، مدح، رثاء، فخر و... انواعی که همه را تحت عنوان کلی شعر غنایی می‌توان درج کرد. (زرین کوب، ۱۳۷۹: ۱۴۴).

۱-۱. بیان مسئله

جنوب استان کرمان، بالأخص شهرستان جیرفت با قدمت تاریخی خود دارای شاعران و اندیشمندان بسیاری است که تاکنون اثری کامل و جامع که بتوان زندگی و آثارشان را ثبت کند، وجود ندارد. ادبیات و زبان فارسی، گویای جامعه است و مهم‌ترین روش آشنایی با افکار و اندیشه‌های ملت، مطالعه در ادبیات آن ملت است. در گستره ادب ایرانی از شاعران بزرگی می‌توان یاد کرد که هنر و قدرت صحنه‌پردازی خاصی را در اشعار خویش به کار برده‌اند که به نوعی با هویت فردی و جمعی همه ما ایرانیان ربط و نسبت داشته است. ضرورت شناخت شعر و توانایی کیومرث منشی‌زاده سبب شد تا با ارایه

نمونه‌هایی از اشعارش به توصیف آن‌ها پرداخته تا به‌عنوان یکی از مظاهر فرهنگ عمومی موجبات دوام و بقای ادبیات فراهم گردد.

کیومرث منشی‌زاده از آن دسته شاعرانی است که می‌توان بسیاری از مضامین غنایی را در اشعارش جستجو کرد. وی شاعر و طنزپرداز معاصر از کانون نویسندگان ایران در دهه ۴۰ و پنجاه، استاد سابق کرسی هنرشناسی دانشگاه مونپولیه فرانسه و پدر شعر ریاضی ایران است. منشی‌زاده شاعری متفاوت است و زاویه دید او نسبت به جهان متفاوت است. شاعر اندیشه‌های نیهیلیسمی دارد و به هیچ چیز حتی شعرش، نگاه جدی نکرده است.

نگارنده در این پژوهش درصدد آن است با روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار مطالعه کتابخانه‌ای به بررسی شعر و اندیشه منشی‌زاده از دیدگاه سبک‌شناسی فکری بپردازد و به این پرسش‌ها پاسخ دهد که مهم‌ترین اندیشه‌های فکری شعر منشی‌زاده چیست؟ و سبک شعری او چگونه می‌باشد؟

۱-۲. پیشینه تحقیق

این پژوهش به بررسی اشعار کیومرث منشی‌زاده پرداخته است و همان‌طور که اشاره شد، تاکنون در رابطه با بررسی سبک شعر ریاضی و کاربرد ریاضی در شعر منشی‌زاده، تحقیقی صورت نگرفته و مقاله حاضر، اولین پژوهشی است که در این خصوص انجام شده است.

آنچه موجب تمایز تحقیق حاضر می‌شود؛ این است که تاکنون هیچ پژوهشی در رابطه با بررسی اندیشه و افکار و سروده‌های کیومرث منشی‌زاده صورت نگرفته است؛ بنابراین تحقیق حاضر در این زمینه برای اولین بار صورت می‌گیرد و نوآورانه است.

۱-۳. روش تحقیق

همان‌طور که اشاره شد، تاکنون در رابطه با بررسی سبک شعر ریاضی و کاربرد ریاضی در شعر منشی‌زاده، تحقیقی صورت نگرفته و مقاله حاضر، اولین پژوهشی است که در این خصوص انجام شده است.

۱-۴. اهمیت و ضرورت تحقیق

ادبیات در منطقه جیرفت ریشه در تاریخ و روزگاران کهن آن منطقه دارد و سالیان متمادی از نسلی به نسل دیگر انتقال داده شده است که اگر مکتوب نشود بدون تردید روزی از بین خواهند رفت. هر ایرانی وطن پرست باید نگهبان ادبیات منطقه و شاعران آن به عنوان مفاخر فرهنگی دیار خود باشد که یکی از بهترین راه حل‌های آن گردآوری و ثبت زندگی و آثار شاعران است. ضرورت شناخت شعر و توانایی کیومرث منشی‌زاده (شاعر رنگ و هندسه) سبب شد تا با ثبت زندگینامه شاعر و تحلیل اشعارش گامی در جهت ارتقای فرهنگ و ادبیات آن خطه برداشته شود.

۲. بحث و بررسی

کیومرث منشی‌زاده در ابتدا همچون بسیاری از شاعران پیشگام و جریان ساز معاصر به مطالعه در شعر سنتی ایران پرداخته و تا مدت‌ها شعر کلاسیک سرود و در این سروده‌های کلاسیک خود سعی کرده تا حد امکان از کلمات امروزی و حتی عامیانه استفاده کند؛ اما در میان سبک‌های شعر مدرن باید منشی‌زاده را در کنار احمد شاملو به عنوان مهم‌ترین و پیشگام‌ترین شاعران سبک شعری منشور به حساب آورد.

منشی‌زاده یکی از معدود شاعران معاصر است که توانست تنها با دو کتاب شعر، تأثیری شگرف بر جریان ادبیات معاصر بگذارد. به طوری که به عنوان ابداع کننده دو گونه یا شاخه در شعر نیمایی و پسانیمایی یکی شعر ریاضی که در اواخر دهه چهل آن را ابداع کرد و دیگر، شعر رنگی شناخته شد؛ اما کار خلاقه و هنری کیومرث محدود به شعر نمی‌شود و در زمینه طنز مطبوعاتی که پیش از آن در تاریخ روزنامه‌نگاری ما سابقه نداشته است، منشی‌زاده را می‌توان پیشگام و جریان ساز برشمرد.

وی در دهه پنجاه با بیژن اسدی‌پور در روزنامه توفیق و با احمد شاملو در مجله «خوشه» همکاری داشت و بعدها این نوشته‌های سیاسی-اجتماعی طنزآمیز او در روزنامه کیهان به

رشته تحریر در آمد و خوانندگان زیادی پیدا کرد و بر آثار بسیاری از طنزپردازان بزرگ تأثیر گذاشت. نوشته‌های منشی‌زاده بعدها جمع‌آوری شد و در کتابی با عنوان «از روبرو تا شلاق» به چاپ رسید و زمینه دیگر فعالیت‌های او مربوط به مصاحبه‌های مطبوعاتی و پرتعداد منشی‌زاده می‌باشد که این گفتگوها شیرین‌ترین، خاص‌ترین و بعضاً جنجالی‌ترین نمونه‌ها در میان مصاحبه‌های مطبوعاتی می‌باشد. از منشی‌زاده کتاب‌های «حافظ حافظ»، «سفرنامه مرد مالیخولیایی رنگ‌پریده»، «قرمزتر از سفید»، «از روبرو با شلاق»، «ساعت سرخ در ساعت ۲۵» به چاپ رسیده است. در شعرهای کیومرث منشی‌زاده مضامین گوناگونی همچون اصطلاحات علمی (ریاضی، فلسفی و...) زندگی، مرگ، حسرت، شکوایه، عشق، نیست‌انگاری، دردهای اجتماعی و طنز و... به کار رفته است.

۲-۱. اصطلاحات ریاضی

کیومرث منشی‌زاده «شعر ریاضی» را در اواخر دهه چهل ابداع کرد و با استفاده از اعداد، مفاهیم ریاضی و فرمول‌های فیزیکی شعرهایی سرود که بحث‌انگیز و جالب‌توجه هستند؛ مانند شعر «سرنوشت در کهکشان خانم گیسو دراز»:

«رها کن تربیع دایره را / و تثلیث زاویه را / چه کسی می‌داند جذر صفر / بی‌نهایت است
یا صفر»

(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۰۷)

یا در شعر:

«خدا در سال صفر» / من از سال صفر با تو سخن می‌گویم / من از صفر مطلق، کارآیی
منفی / جذر صفر و مجذور صفر با تو سخن می‌گویم»

(همان، ۱۰۲)

و در شعر «سقوط افقی»:

«دایره‌ای که برگرد خودش می‌گردد/ برگرد خودش می‌گردد/ و به دایره‌ای می‌ماند
که از خودش کمی می‌گریزد/ که در خودش می‌گریزد/ ستارهٔ دنباله‌داری که در مدار
بیضی می‌چرخد/ همیشه دارد از لبهٔ خودش پرت می‌شود»

(همان، ۱۹۷)

«تا کی در تساوی ۷ و ۸ اهمال می‌کنی/ در حالی که چرخش هیچ صفحه‌ای تا حدود
دو قائمه مشکل نبوده است»

(همان، ۱۹)

منشی‌زاده می‌گوید: اینکه سعی کرده‌ام ریاضیات را به شعر نزدیک کنم، به این دلیل
بوده که هر دو آن‌ها مقولاتی هستند که به آدم بیکار و فارغ از امور دنیوی مربوط هستند.
شعر هر چه جهانی باشد بهتر است و مخاطب بیشتری نیز پیدا می‌کند. ترجمه شعر معاصر به
زبان‌های دیگر خیلی راحت‌تر از ترجمه شعر حافظ به زبان‌های دیگر است. چون مترجم
فرانسوی یا انگلیسی نمی‌تواند به راحتی کلمات و تعبیرات حافظ را ترجمه کند.

به‌عنوان نمونه «بار» نمی‌تواند ترجمه درست و کاملی از «میخانه» باشد. اینکه من
می‌گویم شعر باید بنیان ریاضی داشته باشد یک علتش این است که ریاضی زبان جهانی
است. من هایکوی ژاپنی را به چند زبان خواندم، درست و کامل متوجه نشدم. چون شاعر
ژاپنی از کلمه «نیلوفر» مقاصد زیادی دارد، اما برای من نیلوفر تنها یک گل است. شعر اگر
جنبه ریاضی داشته باشد، در همه جای دنیا قواعد و اصول آن را می‌شناسد و همه می‌دانند
مثلاً عدد اول چیست.

نظر منشی‌زاده، پدر شعر ریاضی ایران، در رابطه با شعر و ریاضیات: شعر و ریاضی هر
دو دستاورد ذهن انسان هستند و هر دو برخلاف نظر عوام که تصور می‌کنند منطقی هستند،
منطقی نیستند.

«شعر منشی زاده آسان یاب نیست. او به دلیل واجد بودن آموزش های عالی ریاضی، غالباً با مفهوم های ریاضی می اندیشد و این چیزی نیست که بتوان به آسانی دریافت.» (دستغیب، ۱۳۹۱: ۱۳۶۳)

در اشعار منشی زاده آگاهی های ریاضی و نجومی در متن شعر بافته شده و گاه به صورت استدلالی ریاضی و منطقی تجلی کرده است:

«زاویه های مثلث از تهمت در قائمه بودن / ابراز خستگی می کنند. سالی که در آن / کارمایه / کار / کار آیی / برابر صفر است. جایی که سخن از صفر تا بی نهایت است / دیگر میان ۶۶ و ۳۶ و ۶ چه تفاوت؟ دایره در اثبات تساوی شعاع های خود / برگرد مرکز خود / خم مانده است / تا کی می توان شعاع دایره را به پیروی از یکدیگر / محکوم کرد؟»

(منشی زاده، ۱۳۹۵: ۴۵)

غالباً در مواردی که مفاهیم ریاضی در شعر منشی زاده چهره نشان می دهد، متن شعر با کمک همین مفاهیم ساخته می شود و نتیجه گیری از مقدمات آن، منطقی است. مفهوم های ریاضی و نجومی و حتی شیمیایی و فیزیکی رنگین می شود و انسجام ریاضی وار استدلال ها را تعهد می کند؛ اما مواردی نیز هست که این مفاهیم گویا بر حسب تصادف در متن شعر راه می یابد و کاملاً جنبه استدلال ریاضی و فیزیکی پیدا می کند.

«آبی می آیی / و کار / آیت / کارمایه را / بیکار می کند. $E = MV^2$ و $E = MC^2$ پهلوی می زند و $E = MC^2$ به جانب صفر ختم می شود.»

(همان، ۲۵۴)

در این موارد «ما کاملاً با شعری طرفه رویارویم. به ناچار این قسم شعر ویژه محفل گزیدگان خواهد بود. مایه دل مشغولی فیلسوفان.» (دستغیب، ۱۳۹۱: ۱۳۶۵).

۲-۲. نیهیلیسم یا نیست‌انگاری

«نیهیلیسم» یا نیست‌انگاری نوعی فلسفه شک یا تردید‌گرایی است که در روسیه سده نوزدهم به وجود آمد. «این اصطلاح که از واژه لاتین نیهیل «nihil» به معنی هیچ یا نیست nothing ریشه گرفته شده است، اصطلاح قدیمی است که در قرون وسطی درباره گروهی از مبتدعه یا نوآوران دینی به کار می‌رفته است. اساساً نیست‌انگاری فلسفه‌ای است که نفی همه اشکال زیبا‌گرایی را عرضه کرده است و در عوض از نفع‌گرایی و عقل‌گرایی علمی دفاع کرده است. طرز تفکر نیست‌انگاران و جهان‌بینی ایشان به شدت از آثار و اندیشه‌های مردان بزرگ هنری باکل، چارلز داروین متأثر شده بود. به طور خلاصه نیهلیزم یک عصیان روشنفکرانه، عاطفی و عمیقاً مکتبی فرد‌گرایانه بوده است» (حلبی، ۷۸ - ۷۹)

- شقاوت/ تا کجا می‌تواند شقاوت باشد زندگی (منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۶۴)
- پیش او دنیا به غیر از رنگ دیگر هیچ بود/ هیچ بود و هیچ بود و هیچ بود / هیچ / هیچ / هیچ / هیچ / هیچ بود / پیش او انسان و ارزش‌های انسانی انسان / هیچ بود. (همان، ۲۲۸)
- به دنیا آمدن اشتباهی است / که اول می‌کنیم. (همان، ۲۰۱)
- رنجی به نام عمر / عمری به نام کینه / مردی برای خوردن افسوس / مردی برای رنج بردن و دادن مردی عجیب‌تر از / نقش زندگی / این است زندگی. (همان، ۲۹۰)
- هیچ راهی ارزش رفتن را ندارد / و هیچ کس / ارزش دوست داشتن را. (همان، ۲۰۵)
- پلشت / پلشت / دنیا پلشتی پوچی ست / یا / پوچی پلشتی / بی‌معنی / و بی‌معنی. (همان، ۲۰۳)

- دنیا در بدی به دنیا می ماند / و تا کجا می تواند بد باشد دنیایی که / به دنیا می ماند.
(همان، ۱۹۹)
- کاش می فهمیدی: زندگی محبس بی دیواری ست / و تو محکوم به حبس ابدی.
(همان، ۱۴۶)
- بی تفاوت زیر لب خندید و گفت / زندگانی قصه پشت در است / سالها طی
می شود در انتظار / ناگهان در بازمی گردد ولی / تازه در آن لحظه می بینیم عجب /
انتظار ما عجب بیهوده بودی. (همان، ۱۵۷)
- زندگی، زوزه غمگین سگی ست / که از شب می گذرد / زندگی چیست / زندگی
اتفاقی ست / که ابلهی / آن را تکرار می کند. (همان، ۳۰۶)
- «کیومرث منشی زاده پس از چاپ چند غزل و شعر نیمایی در نیمه اول دهه چهل، به
شعر منثور روی می آورد و در مدت کوتاهی اشعاری به چاپ می رساند که اگرچه تحت
تأثیر جریان موج نو بود، کاملاً بدیع و شگفت انگیز می نمود، اشعاری ساده، طنزآمیز،
اندوه بار و سرشار از کنایات و تلمیحات و افسانه ها و ریاضیات، اشعاری که درعین حال
نشان می داد. کیومرث منشی زاده شاعری نیهیلیست است که هیچ چیز، حتی شعر را جدی
نمی گیرد.» (شمس لنگرودی، ۱۳۸۴: ۴۷۷)
- «زمستانی لبریز از بادهای سرخ / و ابرهای آبی / بیمارستان نجمیه / اتاق شماره
سی و شش / رز از کینه توز مبارز / از مردم محال موازی / با لهجه ای میان گیلکی و زندگی /
مردی بدون دست راست / مردی بدون پای چپ / مردی، مردی، مردی با تنها دستی که
تازه در آن / سرطان / لانه کرده بود / مردی رها شده در گردباد رنج / با دستی تنها / با ذهنی
مشوش و درهم / در فکر از دست دادن تنها دست / همپای دلهره پول تخت و دارو و
درمان / مردی میان کشمکش مرگ و زندگی / با حرص زنده ماندن و ماندن / با کینه ای
سیاه و تشنه و بی پایان / شب های خواب های منحنی دوآر / در زیر نخل های قهوه ای جیرفت /

جیرفت، سرزمین سدر و اشتر و نارنگی / آنجا که عمر / قصه از یاد رفته‌ای ست / جایی که
عمر / گندم بر باد رفته‌ای ست»

(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۹۸-۲۹۳)

۲-۳. طنز

«از گرایش بارز شعر منشی‌زاده نگاه طنزآمیز اجتماعی - سیاسی او به جهان و دنیای پیرامون است، اغلب شعرهایش رگه‌های تند و جذابی از طنز انتقادی یا شوخ‌طبعی طنزانه دارد. شعر او که شعری نو و مدرن است، با زبان و نگاهی خاص و طنزهای ویژه او همراه است و این نکته، برخی از آثارش را از هویتی منحصر به فرد برخوردار کرده است. منشی‌زاده به بسیاری از پدیده‌ها از روزنه طنز می‌نگرد و این نگاه طنزانه در بیشتر آثار او حضوری پررنگ و اثرگذار دارد، زنده‌یاد عمران صلاحی، طنزپرداز پرآوازه شعر «دست‌های بی خرما» منشی‌زاده را یکی از درخشان‌ترین شعرهای طنز دوران معاصر می‌دانست.» (سایت طنز و کاریکاتور)

- «دست‌های ما / کوتاه بود / و خرماها / بر نخیل / ما دست خود را بریدیم / و به سوی
خرماها پرتاب کردیم / خرما / فراوان / بر زمین ریخت / ولی ما دیگر / دست /
نداشتیم. (منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۷۴)

«شاید در نگاه نخست به این شعر، خود را با شاعری روبه‌رو بینیم که با پوچ‌گرایی و هیچ‌انگاری‌اش، نگرش اندوهناکی را با تحسر تمام به نگارش درآورده است؛ اما در پس این ظاهر غم‌انگیز، نگاهی رندانه می‌بینیم که طنزی محکم و اثرگذار را پدید آورده، اگرچه تلخ» (سایت طنز و کاریکاتور)

«نوشته‌ها و شعرهای او بسیار قابل تأمل‌اند، به‌ویژه برای طنزنویسان، اگرچه بسیاری منشی‌زاده را طنزنویس به معنای معمول و مرسوم کلمه نمی‌دانند - که تا حدود زیادی هم حق با آنهاست - اما اگر کمی دقت و تأمل به خرج دهیم، می‌بینیم که اغلب آثار او را

می توان با جرأت و جسارت طنز نامید. طنزی متفاوت که صد البته قصد خندانند مخاطب عام را ندارد.» (موسوی، ۱۳۸۷: ۱۲۵)

«کاش می فهمیدی / زندگی محبش بی دیواری است / و تو محکوم به حبس ابدی / و عدالت ستم معتدلی است / که درون رگ قانون جاری است / کاش می فهمیدی / دوستی آس دهن سوزی نیست / عشق بازار متاع جنسی است / آرزو گور جوانمردان است / مرده از زنده / همیشه / هر آن / در جهان بیشتر است.»

(منشی زاده، ۱۳۹۵: ۱۰۲).

«در همان نخستین برخورد با آثار منشی زاده با طنز مواجه می شویم، طنزی که حتی در نام گذاری کتاب های کم شمار او هم حضور دارد: سفرنامه مرد مالیخولیایی رنگ پریده، قرمزتر از سفید، ساعت سرخ در ساعت ۲۵، صفر در منقار کلاغ زرد بی آسمان و در عنوان شعرهای او: جغرافیای تاریخ، حاصل عمر بی حاصل، سقوط افقی، طبقه صفر، عدالت ظلم، بلندپروازی های کوتاه، آزادی در پناه قفس و... یکی از شگردهایی که این عناوین را طنز آمیز ساخته، بهره گیری منشی زاده از پارادوکس و متناقض نماست؛ شیوه ای که در کنار آشنایی زدایی های نوآورانه، شعرهای او را طنز آمیز می کند.» (سایت طنز و کاریکاتور)

نمونه ای از آشنایی زدایی در شعر «مردی که خورشید را به دار می آویزد» از مجموعه شعر «قرمزتر از سفید»:

«خورشید هرروز با نور خود / هزاران ستاره را / خاموش می کند / مردی به انتقام خون هزاران ستاره که برگردن خورشید سنگینی می کند در شرق آسمان به دار می آویزد / تا دشمنان ستاره بدانند / در زمین مرد شاعری هست / که آفتاب ظالم را / دوست نمی دارد / و گل های هرجایی آفتابگردان را پر می کند»

(منشی زاده، ۱۳۹۵، ۶۷)

خاموش کردن ستاره در بیت فوق به خاطر طلوع خورشید، آشنازدایی است که شاعر برخلاف سنن ادبی به کار برده است.

- دست دراز مرگ / سرو بلند را / دراز می کند / همیشه منقار مرغ ماهیخوار / از عمر ماهی دراز تر است. (همان، ۲۲)

- دست دراز مرگ سرو بلند را دراز می کند، نوعی آشنازدایی است که منشی زاده به کار برده است.

- در دانشگاه عشق قسطی تلقی می شود / و این چندان غم انگیز است / که تأسف خواهران مقدس بر حال خروسی / که یک شنبه ها / تخم نمی گذارد / نویسنده از خواننده بیشتر است / آه اسکندر! / کتاب خانه ها را / دریاب. (همان: ۶۷).

تخم گذاردن خروس و روز یکشنبه تخم نگذاردن، آشنازدایی است.

«شعر «تاریخ تاریخ» یا جغرافیای تاریخ» منشی زاده، شاید به لحاظ نگاه طنزآورانه شاعر، مهم ترین و کامل ترین شعر او باشد. او در این شعر بلند، نگاهی رندانه به تاریخ و آدم های تاریخی دارد. او تاریخ و شخصیت هایش را جدی نمی گیرد و برای افرادی که صاحب نام و مقام بوده اند و اسم و رسمشان به هر دلیلی در تاریخ ثبت شده است، هرگز ارزشی متعصبانه قائل نیست و هیچ علاقه ای به پرسش مردگان ندارد. (سایت طنز و کاریکاتور)

منشی زاده می گوید: تاریخ، شوخ و شنگ تر از شوخی است و این جمله را در طول شعر «تاریخ تاریخ» بارها تکرار می کند.

- تاریخ، شوخ و شنگ تر از شوخی ست / آیا اگر دماغ کلئوپاترا / شکل دماغ نرون بود / امروزه نقشه جغرافیای مصر / شکل دگر نبود؟ (منشی زاده، ۱۳۹۵: ۱۱۳)

او در این نگاه و بیان طنزآمیز، از تاریخ و شخصیت های تاریخی هم آشنایی زدایی می کند، چون رندانه معتقد است:

- تاریخ، شوخ‌وشنگ‌تر از شوخی ست / خیل مورخان کودن دست‌آموز/ تاریخ را /
دروغ نوشتند/ زیرا علیق شان / عمری حواله به اصطبل شاه بود.» (همان، ۱۲۱)

«اگرچه او به استفاده از آرایه‌ها و به کارگیری شگردهای زبانی، بی‌اعتنا نیست و از جناس‌ها و واج‌آرایی‌ها و... در نوشتن شعرهایش بهره می‌برد و این گاهی به شکل‌گیری طنز در اشعار او کمک می‌کند، اما طنز کیومرث منشی‌زاده در معنا و محتواست که اتفاق می‌افتد. او فضاها و موقعیت‌های طنزآمیز را چنان می‌سازد که مخاطب را به فکر وامی‌دارد تا بتواند از لابه‌لای خطوط شعرهایش مضمون به طنز آمیخته را دریابد.» (سایت طنز و کاریکاتور)

شعر «تاریخ تاریخ»

«سلطان من! / لشکرکشی / یک‌بار / دو بار / هفت بار / نه هفده بار / آه ای کبودی
خون‌های ریخته / در راه صاف کردن راهی به سوی هیچ / در امتداد فکر یک دماغ خیالاتی /
اما، ولی، ولی / از حق نمی‌توان گذشت که محمود غزنوی / از یک نظر / یک چهره مشعشع
تاریخی ست / زیرا که اولین کسی ست که در تاریخ / جانانه خورد حق مؤلف را / (وقتی
که جای طلا، نقره داد به فردوسی) / فردوسی، ای حکیم زیان دیده! / محمود کیمیاگر
است / طلا نقره می‌کند / فردوسی، ای حکیم گران‌مایه / شعر و طلا (عجب) / شعر و طلا! دو
خط موازی / بگذار بگذریم (این نیز بگذرد) / اما بگو که حکمت ریش دوشاخ چیست / از
این یکی نمی‌توان / به همین سادگی گذشت»
(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۱۳).

شعرهای «صفر در منقار کلاغ زرد بی آسمان» «تاریخ تاریخ» «شب است و آرام، شب»
«جنوب جهنم» «سلام روستایی خشم‌مشت» «می‌آیی اما، ولی چه دیر» «دروغ سفید» و
«خوش بختی و شرم‌آگینی‌های مکنون» از قبیل آثار طنز و طنزآمیز او به شمار می‌روند.

۲-۴. اقتفا و نظیره گویی

- ما را مؤاخذه بسیار رفت و خواهش نه / «بر ما بسی کمان ملامت کشیده‌اند» / اما، ولی، ولی / «ما عاشقان مست دل از دست داده‌ایم» (منشی زاده، ۱۳۹۵: ۸۱).

منشی زاده در سروده فوق از سروده حافظ اقتفا کرده است:

ما سرخوشان مست دل از دست داده‌ایم   همراز عشق و هم نفس جام باده‌ایم
بر ما بسی کمان ملامت کشیده‌اند   تا کار خود ز ابروی جانان گشاده‌ایم
(حافظ، ۱۳۶۷: ۱۹۸)

- دست‌های ما کوتاه بود / و خرماها / بر نخیل / ما دست‌های خود را بریدیم (همان، ۹۷)

- دریغ از دست کوتاه و نخل بلند / و دریغ از آرزوی دراز و دست کوتاه (منشی زاده، ۱۳۹۵: ۱۹۳).

منشی زاده در سروده فوق به این بیت حافظ نظر داشته است:

پای ما لنگ است و منزل بس دراز   دست ما کوتاه و خرما بر نخیل
(حافظ، ۱۳۶۷: ۱۶۲)

گفته بودم نکنم از تو تقاضای دگر   مگر این یک شب و دیگر شب و شب‌های دگر
(منشی زاده، ۱۳۹۵: ۳۳۸)

اقتفا از بیت حافظ:

توبه کردم که دگر می نخورم   به جز از امشب و فردا شب و شب‌های دگر

اقتفا از بیت عماد خراسانی

عهد کردم که دگر می نخورم در همه عمر   به جز از امشب و فردا شب و شب‌های دگر
خوش باش حکیم که اگر توبه شکستی   باز است در توبه که بر روی تو وا بود
(عماد خراسانی، ۱۳۸۵: ۲۴۷)

۲-۵. شکوائیه

شکوائیه یکی از انواع ادبیات غنایی است که شاعر یا نویسنده در آن به بیان ناملایمات زندگی می‌پردازد و از روزگار، بخت و اقبال، پیری و ناتوانی، معشوق، نابسامانی‌های اجتماعی و سیاسی و ... شکایت می‌کند. شکوائیه‌ها انواع مختلفی دارند و به پنج دسته شخصی، فلسفی، اجتماعی، سیاسی و عرفانی تقسیم می‌شوند. منشی‌زاده در سروده‌های زیر از ناملایمات روزگار شکوه سر داده و گفته است:

امشب دوباره نغمه غم ساز می‌کنیم   با دست بسته مشت فلک باز می‌کنیم
تنها نشسته‌ایم درین کنج غم حکیم   یاد حریف قافیه‌پرداز می‌کنیم
(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۷۵)

شاعر در بیت فوق از تنهایی و بی‌کسی خود در این روزگار شکایت کرده و برای نجات خود درصدد مبارزه با روزگار برآمده است.

زندگی چیست قمار است قمار   زمهریری ست پر از نقش و نگار
زندگی سوختن و ساختن است   چه قماری که همه باختن است
(همان، ۱۷۸)

منشی‌زاده زندگی کردن را به بازی قمار تشبیه و همانند کرده است که نتیجه آن باختن و سوختن و ساختن می‌باشد.

من در وطن چو مردم آواره از وطن   در سرب‌ی غرابت غربت شناورم
(همان، ۲۵۱)

شاعر از درد بی‌کسی و تنهایی شکایت کرده و خودش را مانند انسان غریب دور از وطن همانند ساخته است که گرفتار درد هجران شده است.

۲-۶. خمریات

مراد از خمریات: «بر اشعاری اطلاق می‌شود که شاعر در آن از موضوعاتی مانند ساقی، ساغر، مینا، جام سبو، میکده، پیر می‌فروش، دختر رز و به‌طور کلی از می و میگساری گفتگو نماید. این قسم شعر که با طبع و روح عموم اهل ذوق و کسانی که با شعر و ادبیات سر و کار دارند سازگار است و در آثار بیشتر شعرای ایران یافت می‌شود». (مؤتمن، ۱۳۳۹: ۲۲۴)

لعل لب میگون تو بس و سوسه خیز است گویی که شراب هوس‌انگیز و نیز است
از ساغر چشم تو شراب نگهت ریخت هرچند که ساقیش به کجدار و مریز است
(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۶۷)

شاعر لب سرخ فام معشوق را به شراب گلرنگ و نیز تشبیه کرده است و با استفاده از آرایه تشبیه چشم معشوق را به ساغر و نگاه کردن را به شراب همانند کرده است و با کمک صنعت تناسب زیبایی خاصی به شعر خود داده است.

در پای در میکده افتاده ز پائیم همسایه دیوار به دیوار خدائیم
یک عمر به میخانه دلم عابد خم بود دیگر ز چه پرسید که ما در چه هوائیم
(همان، ۱۷۰)

شاعر خودش را عابد و مقیم در میخانه دانسته و سکونت در میخانه را به همسایگی دیوار به دیوار خدا مانند کرده است.

مگر این دو چشم مستت هوس شراب دارد که خمار این دو نرگس همه را خراب دارد
(همان، ۳۳۴)

دو نرگس استعاره از دو چشم است و شاعر با استفاده از آرایه حسن تعلیل علت مستی چشم معشوق را شراب خواستن دانسته است.

مست مستم کس نمی گیرد زمستی دست ما را   آن چنان مستم که از مستی نمی بینم خدا را
خرده کمتر گیر بر من مدعی من مست مستم   سوختم از آتش می جرعه ای دیگر خدا را
(همان، ۱۶۹)

شاعر در بیت فوق با کمک آرایه اغراق، مستی بیش از حد خود را بیان کرده به گونه ای که می گوید من به خاطر مستی حتی قادر به دیدن خدا نیستم.

۲-۷. مرآئی

«رثا در لغت به معنی مرده ستایی و گریه کردن بر مرده و ذکر نیکی های او، همچنین شعر گفتن در باب مرده با اظهار تأسف است و مرثیه نیز نوعی شعر است که به یاد مرده و در ذکر مصائب و شرح شهادت پیشوایان دین و شهیدان کربلا باشد.» (دهخدا، ۱۳۷۳: ۲۵۷۶).

می میرم! به دریغ... / گرچه دریغی نیست، گرچه دریغی نیست / هرگز دریغ نیست، دریغا که زندگی / جز نقش کور ریخته بر لوح آب نیست / آن روز بی ستاره که من نیستم دگر / میلیاردها ستاره دنباله دار نیست / مهتاب ناز جنگل سرسبز کاج نیست / پاییز زرد و آتش سرخ غروب نیست / باران و چتربال سیاه کلاغ نیست / بانگ خروس نیست / علف نیست / هیچ نیست. در سروده بالا منشی زاده در مرگ فروغ فرخزاد سروده است.

در سوگ گل سرخی

پرنده ای که به رنگ شیرقهوه بود   پرواز کرده بود و مارا کاری
بنمانده بود مگر این که لباس مشکی   پوشیم یا چیزی در این حدود

خسرو گلسرخی شاعر، ژورنالیست و نویسنده مارکسیست بود. گلسرخی از جمله روشنفکران آن دوران بود که از جنبش‌های چریکی حمایت می‌کرد و گلسرخی در دادگاهی که به صورت زنده پخش شد از عقاید مارکسیستی و انقلابی خود دفاع کرد. با حکم دادگاه اعدام شد. منشی زاده در ابیات فوق به مرگ گلسرخی اشاره کرده است.

۲-۸. اندیشه‌های اسلامی

۲-۸-۱. تضمین:

تضمین به معنی آوردن آیه، حدیث، یا سخن مشهور در بین سخن است. هم‌چنین، «اگر شاعر تمامی مصراع یا بیتی را از شاعری دیگر در سخن خود بیاورد، تضمین خوانده می‌شود.» (همایی، ۱۳۶۳: ۲۵۱)

منشی زاده در شعر خواب‌های مرد مال‌خولیایی رنگ پریده سروده است:

«تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ / این است زندگی (منشی زاده، ۱۳۹۵: ۲۸۱)

منشی زاده در بیت فوق آیه «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ» (مسد/۱)، ابو لهب نابود شد و دو دستش قطع گردید. را تضمین کرده است؛ و در ادامه گوید:

مردمی که در قادسیه پذیرفته‌اند / «صدیق لای‌نفع کعدو لای‌فیر» / «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ» / پایانه سیاه زندگانی یک انسان (منشی زاده، ۱۳۹۵: ۲۸۲).

بیت فوق اشاره به آیه: «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ» (توبه/۱۸). منحصرأ تعمیر مساجد خدا به دست کسانی است که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و نماز به پا دارند و زکات مال خود بدهند و از غیر خدا نترسند، پس امید است که از هدایت‌یافتگان راه خدا باشند.

۲-۸-۲. تلمیح

«تجلی افکار و عقاید مذهبی در مضمون و معانی شعر این دوره تنها از طریق اقتباس معانی آیات قرآن و احادیث نبوی نبود بلکه اساطیر دینی نیز جلوه خاصی به اشعار همه شعرای این دوره بخشید. شاعری نیست که در شعر خود اشاره‌ای به قصص قرآن و یا دیگر اسطوره‌های دینی نکرده باشد.» (شجیعی، ۱۳۴۸: ۵۹).

تلمیح تاریخی

تکرار مگر فاجعه آمیز داش آکل / غوغای سال‌های مسلسل / طوفان سال‌های سترون /
(منشی زاده، ۱۳۹۵: ۲۸۷).

بیت تلمیح به داستان و فیلم داش آکل دارد. «داش آگل» نام یکی از یازده داستان کوتاه مجموعه سه قطره خون، نوشته صادق هدایت است که نخستین بار در سال ۱۳۱۱ منتشر شد. داش آگل، مخفف سه کلمه است: داداش + آقا + گل. گل به معنی بی تناسب و بدهیکل است. در روایت صادق هدایت، داش آگل، مردی تنومند و بدسیما گزارش شده است.

تلمیح مذهبی

زنده باد داروین / که به آدم و حوا هابیل و قابیل / یکجا خیانت کرد / این است زندگی.
(همان، ۲۹۸)

در روایات اسلامی آمده است که: «آدم نخستین انسان و نخستین پدر و نخستین پیامبر است و بعد از او فرزندان شیث، انوش و قینان ... پیامبر شدند. بسیاری از آغازها به آدم منسوب است. از جمله او اولین کسی است که شعر گفت (مرثیه در مرگ هابیل) خداوند آدم را از گل آفرید و بر طبق روایات اسلامی پس از آن که قالب آدمی از گل سرشته شد خداوند آن را بر زمین و بر سر راه فرشتگان قرار داد از این رو فرشتگان چهل سال بر آن قالب خاکی بی جان می گذشتند و خداوند در گل آدم روح دمید و وقتی به کالبد آدمی

روح دمیده شد عطسه‌ای کرد و زنده شد و خداوند آدم را به صورت خودش خلق فرمود؛ و خداوند آدم را در بهشت جای داد و حوا را از پهلوی چپ او پدید آورد. هنگامی که خداوند آدم را آفرید به ملائکه دستور داد تا بر او سجده کنند پس فرشتگان بر آدم سجده کردند مگر ابلیس و ابلیس به سبب این نافرمانی مطرود شد و کینه آدم را در دل گرفت از این روی به یاری ماری به بهشت راه یافت و آدم و حوا را بفریفت تا گندم یعنی میوه ممنوعه را که خداوند آدم و حوا را از خوردن آن بر حذر داشته بود بخوردند. آدم و حوا بعد از خوردن میوه ممنوعه معرفت پیدا کردند و به عریانی خود پی بردند و از این رو با برگ درخت انجیر ستر عورت کردند.» (شمیسا، ۱۳۸۶: ۷۵).

منشی‌زاده در بیت فوق به نظریه تکامل اشاره کرده است. نظریه «ترانسفورمیسم» همان نظریه تکامل انواع است؛ که صورت نهایی آن نظریه داروین است که در پرتو دانش کالبدشناسی و جنین‌شناسی و فسیل‌شناسی به نتایج جدیدی دست یافت. این دیدگاه نخستین انسان را شکل تکامل یافته میمون می‌دانست با موافقان و مخالفانی بین دانشمندان علوم دینی و تجربی رو به رو شد.

۹-۲. توصیف

توصیف عناصر و زیبایی‌های جهان وجود و شرح وقایع و مناظر دلکش یا سهمگین از کارهای فطری و غریزی بشر است، آنچه در خاطر انسان گذشته و آنچه دیده و یا احساس کرده در یاد می‌ماند و آن را برای دیگران شرح می‌دهد.

ادبیات توصیفی ایران را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

۹-۲-۱. توصیفات تخیلی

آن وصف‌ها است که گوینده واقعه یا منظره‌ای را پس از گذشت سال‌ها به خاطر آورده و از آن سایه و روشنی که در حافظه وی برجای مانده به نگارگری پرداخته است. گاهی نیز از تصور و پندار خویش مدد گرفته واقعه‌ای موهوم به وجود آورده و آن را چنان که می‌خواسته و توانایی بیان داشته برای دیگران مجسم ساخته است.

این توصیف را که محصول گره خوردگی حواس ظاهری با احساسات انسانی است بسیاری از سخن گستران بزرگ جهان زیباترین و دل‌انگیزترین شیوه توصیف می‌دانند.

۲-۹-۲. توصیفات نمادین

توصیفات نمادین، آن توصیفات است که بنای آن بر تشبیه و مقایسه نهاده شده و منظور از آن این نیست که منظره‌ای یا چهره‌ای چنان که هست در اثر هنرمندی سخن گستر آشکار گردد؛ بلکه آثاری است که جنبه نمودار دارد؛ یعنی نماینده آن کیفیت و حالتی است که اشیاء و مناظر در ذهن به وجود می‌آورند و این همان است که اروپایی‌ها به آن شعر سمبولیک می‌گویند.

آشی روی آتشت می‌ریزم تا تو را چنان آب کند
که آبی دریاچه چشمانت آسمان گر گرفته نارنجی را جزغاله کند
(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۳۱۱)

مراد از آتش در بیت فوق، آتش عشق است که از دیدگاه شاعر باعث آب شدن وجود انسان می‌شود.

- آفتابی در شب / شبی در آفتاب / از کدام طرف سر زده است آفتاب / که تو سر زده آفتابی شدی (همان، ۱۸۵)

شب، نماد ظلم و ستم و آفتاب نماد نور و روشنایی و هدایتگری است.

- ابری سیاه / در چشم‌های ماهیان طلایی بود / در خشک‌سال محبت که پلک می‌گشودند / باران چنان نارنجی فرومی‌ریخت که گویی (همان، ۶۴)

- گلدان با یک بغل تنهایی / از پشت پنجره باران / به آواز زنبق‌ها گوش می‌دهد. (همان، ۲۲)

باران نماد آزادی و رهایی و ابر نماد اسارت و گرفتاری است.

- آنجا درختی است به بلندی قصه چل طوطی / که دیری است رنگ سبز را از یاد برده است (همان، ۳۸)

در ادب فارسی، درخت نماد حیات و زندگی است و رمز باروری پایان‌ناپذیر، سرچشمه بی‌مرگی و مظهر حقیقت مطلق یا هستی است.

۲-۹-۳. توصیفات واقعی

توصیفات واقعی، آن توصیفات است که گوینده به شرح جزئیات وقایع یا مناظر و اشخاص می‌پردازد بی‌آنکه در آن‌ها دخل و تصرف کند. در اینجا گوینده هم چون دوربین بسیار حساس عکاسی همه‌چیز را (آن‌گونه که هست زشت یا زیبا) نشان می‌دهد و توجه به تشبیهات و سایر رموز هنری که اسباب کار سخن‌گستران است ندارد. (صورتگر، ۱۳۴۷: ۳-۴-۵)

سفر می‌کرد شب آرام‌آرام / فلق در آسمان اکیلی می‌بیخت
(منشی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۶۳)

شاعر با بهره‌گیری از صنعت تشخیص، گذشت شب را به رفتن و مسافرت همانند کرده و طلوع خورشید و روشن شدن آسمان را به پاشیدن اگیلی تشبیه کرده است.

که گفته است که این بچه گربه زیبا نیست / به آفرودیت که به یک شاهکار می‌ماند
ز گوش تادم این گربه کوه و جنگل و رود / چه گویمت به یکی از هزار می‌ماند
(همان، ۱۶۵)

شاعر رنگ‌های بدن گربه را به مظاهر طبیعت همچون کوه، جنگل و رود تشبیه کرده است.

- آفتابی در شب / شبی در آفتاب / از کدام طرف سرزده است / آفتاب امشب.
(همان، ۱۸۵)

آفتاب در شب و شب در آفتاب، تصویر پارادوکسی است.

- عشق پرواز قرمز قناری در باران است / وقتی که بوران آغاز می‌شود / وقتی که ستاره از شب می‌گذرد. (همان، ۲۲۳)

شاعر با استفاده از تشبیه عقلی به حسی، عشق را که مشبه عقلی است به پرواز قناری تشبیه کرده است.

منشی‌زاده در شعر کهکشانی از رنگ سروده است.

- بود مرغی خوشگل و خوشحال و سبز / سبز سبز / سبز سبز / سبز سبز / بال و پر سبز و صدا سبز و پر پرواز سبز (همان، ۲۲۵).

در بیت فوق شاعر با کمک آرایه تکرار، تصویرسازی زیبایی رد شعر خود دست‌زده است و همچنین صدای شبز و پرواز سبز، آرایه حسامیزی دارد.

- در پرواز بود / روی دریا سیاه و سرخ و زرد / روی جنگل‌های سدری به دره‌های قهوه‌ای / توی دریای معلق (آسمان نیلگون) / چشم‌بسته وی شنا می‌کرد سبز سبز سبز / چرخ می‌زد سبز توی آسمان (همان، ۲۲۶).

منشی‌زاده شاعر رنگ‌ها، در شعر کهکشانی از رنگ، توصیفات و تصویرپردازی‌های بی‌نظیری آورده است.

منشی زاد معتقد است که برخی کلمات برای ما تداعی‌کننده رنگ‌ها هستند به‌عنوان مثال کلمه برف تداعی‌کننده سفیدی است، اما برخی کلمات دیگر در خود کلمه رنگ وجود دارد. مثل سپیدار که از راه گوش، سفیدی را به ما منتقل می‌کند و سبز قبا نیز رنگ سبز را منتقل می‌کند. با استفاده از رنگ، تصویرهای شعر رنگی می‌شود و تصویرسازی جایگاه بسیار مهمی در شعر دارد. منشی‌زاده به کمک حالت پذیری رنگ‌ها و رنگ‌پذیری حالت‌ها، به خلق تصویرهای رنگی پرداخته است:

می‌خواستم لبای سرخ شمارو جسارته   اون گردن برنزه، لپا رو جسارته
موسیقی نگاه آبی تون - بین سبز و بژ   هاشور می‌زنه اپرا رو جسارته

زلفای رنگ مش، مژه‌های بنفش تون دیوونه می کنه عقلا رو جسارته
(همان، ۳۲۹)

۳. نتیجه‌گیری

کیومرث منشی‌زاده در ابتدا شاعر کلاسیک بود و در سروده‌هایش انواع مضامین غنایی از جمله مضامین عاشقانه، وصف، شکواییه، مراثی، تلمیحات دینی و اسلامی به کار برده است؛ اما در میان اشعار نو و نیمایی‌اش که به عنوان ابداع‌کننده شعر ریاضی و شعر رنگی شناخته می‌شود، اصطلاحات ریاضی، رنگ‌ها و در شاخه شعر نیمایی و پسا نیمایی، طنز، پوچ‌گرایی، نیهیلیسم به وفور دیده می‌شود، منشی‌زاده شاعری نیهیلیست است که وقایع دنیا و زندگی خود را از دید یک آدم مال‌خولیایی که ارزش‌های انسان معمولی برای او اهمیت ندارد، بیان می‌کند. از گرایش‌های بارز شعر منشی‌زاده نگاه طنزآمیز اجتماعی - سیاسی او به جهان و دنیای پیرامون است. اغلب شعرهایش رگه‌های تند و جذابی از طنز انتقادی یا شوخ‌طبعی طنزانه دارد. طنز حتی در مکالمات روزمره، بخش جدایی‌ناپذیر زندگی سروده‌هایش است. شعرهای جنوب جهنم، تاریخ تاریخ، می‌آی اما، ولی چه دیر، نمونه‌های بارزی از شعرهای اجتماعی - سیاسی طنزآمیز منشی‌زاده هستند.

کتابنامه

- حافظ شیرازی، خواجه شمس‌الدین. (۱۳۶۸). *دیوان اشعار*. تصحیح ابوالقاسم انجوی شیرازی. تهران: اساطیر.
- دستغیب، عبدالعلی. (۱۳۹۱). *از دریچه نقد (مجموعه مقالات)*. دفتر دوم. چاپ اول. تهران: خانه کتاب.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). *لغت‌نامه*. زیر نظر دکتر محمد معین و سید جعفر شهیدی. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

- شجیعی، پوران، (۱۳۴۸). *صورمعانی در شعر فارسی*. تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۶). *فرهنگ تلمیحات*. تهران: انتشارات میترا.
- صورتگر، لطفعلی. (۱۳۴۷). *ادبیات توصیفی ایران*. چاپ اول. تهران: اکونومیست.
- عماد خراسانی، عمادالدین. (۱۳۸۵). *دیوان اشعار*. چاپ چهارم. تهران: نگاه.
- محجوب، محمدجعفر. (۱۳۴۸). *سبک خراسانی در شعر فارسی*. انتشارات فردوس و جامی.
- منشی زاده، کیومرث. (۱۳۹۵). *گزینه اشعار*. تهران: انتشارات مروارید.
- مؤتمن، زین العابدین. (۱۳۳۹). *تحول شعر فارسی*. چاپ کتاب فروشی حافظ و کتاب فروشی مصطفوی

References

- Dastgheib, A. (2012). *From the Perspective of Criticism (A Reader). Second Volume*. Tehran: Khaneh Ketab. (In Persian)
- Dekhoda, A. (1998). *Dictionary*. Ed. Mohammad Moein and Seyed Jafar Shahidi. Tehran: Tehran University Publication. (In Persian)
- Khorasani, E. (2006). *Divan of Poetry*. Tehran: Negah. (In Persian)
- Mahjoob, M.J., (1969). *The Khorasani Style in Persian Poetry*. Tehran: Publication of Fersdowski and Jami. (In Persian)
- Moetamen, Z. (1960). *Evolution of Persian Poetry*. Hafez and Mostafavi Bookstore Publication. (In Persian)
- Monshi Zadeh, K. (2016). *Selected Poems*. Tehran: Morvarid Publication. (In Persian)
- Shajiee, P. (1969). *Imagery in Persian Poetry*. Tehran: Publication of The Foundation of Iranian Culture. (In Persian)
- Shamisa, S. (2007). *Dictionary of Allusions*. Tehran: Mitra Publication. (In Persian)

- Shirazi, H., (1984). Hafez Shirazi Divan. Ed. Abolghasem Anjavi Shirazi. Tehran: Asatir. (In Persian)
- Sooratgar, L. (1968). The Descriptive Literature of Iran. Tehran: Economist. (In Persian)

